

1) Sa privatizacijom KAP-a, proces privatizacije u Crnoj Gori je faktički završen. Svakako, ostaje još firmi i to veoma dobrih i velikih koje će se u narednoj godini privatizovati. Ali, ono što je važno je da će novi vlasnik KAP-a morati da unese nove međunarodne standrade bolje reći tržišne elemente u čitav sistem ekonomije, jer KAP je nosilac jednog važnog reprolanca. Mislim da će to drastično promijeniti odnos politike i ekonomije, mjesto politike u crnogorskom društvu, i povećati ukupnu transparentnost sistema.

Privatizacija je oslobađanje preduzetničke energije velikog broja ljudi, energije koja vodi u biznis!

2) Političari će uvijek imati posla, tako da ne bih o tome brinuo. Ipak, za nas kao građane je važno kojim se poslom bave. Siguran sam da generalno, postojeća politička misao traži revitalizaciju, traži nove mlade ljude, nove ideje, rekao bih i jednu novu političku kulturu. Čini mi se da probleme koje nosi jedna privreda i jedno društvo u kome dominira privatna svojina traži mnogo manje politike a mnogo više jakih institucija, koje štite privatnu svojinu i ugovore, traže malu ali efikasnu državnu upravu, traže mnogo više infrastruktura; traži mnogo više razumjevanja procesa jedne otvorene ekonomije i jednog otvorenog društva. Još uvijek dominira u našem javnom mnjenju i u politici logika zatvorenosti, kontrole, protekcionizma,.. Odnosno, sve ovo što se desilo u dosadašnjem sprovođenju reformi vodi nas ka potpuno novoj vrsti problema! Tu je i sve ono što proizilazi iz našeg pristupanja EU. Ljudi koji su u politici će morati mnogo više da znaju i da budu mnogo moderniji i međunarodno kompetitivniji!

3) To je opet logika zatvaranja i kontrole! Otrprilike, to su staranci i mi ih ne možemo kontrolisati! Poseno ne možemo ih politički kontrolisati. I tu je odmah problem da mu ne mopžemo narediti da nekog azaposli, da daje sponzorstvo i sl. I ovdje se problem vidi u tome što ti "kontrloroli naše savjesti" neće moći da ih kontrolišu. Umjesto da kažemo: nije važno u čijim rukama je fabrika, već kako radi i koliko ljudi zapošljava.

Ja ne vidim da je neka fabrika koja je u našim rukama a koja je u stečaju više "crnogorskija" od fabrike čiji je včasnik stranac i koja dobro radi i izvozi! Mislim da su mnogi stranci veći Crnogorci od nas! Mi ne treba da se plašima stranaca već nas samih, kvaliteta našeg rada, efikasnosti! Nema Crne Gore bez efikasnih kompanija, bez naših proizvoda na ragionalnom i evropskom tržištu! Istina, bez domaće preduzetničke klase nema promjene kulture i izgradnje kulture kapitalizma! Ja smatram da upravo ove privatizovane firme stvaraju prostor za dalji razvoj domaće preduzetničke klase.

Malo je čudno što ovaj prigovor daju upravo veliki borci za Evropsku Uniju. Pa ko će biti stranci kada mi uđemo u Evropsku uniju? To bi za sada bili samo Japanci iz Daido metala iz Kotora i Norvežani u Promonte-u. Svi ostali sadašnji stranci biće domaći. Zaista često se pitam da li ljudi ovo ne razumiju ili su toliko bezkrupulozni u ostvarivanju svojih nekultivisanih sebičnih interesa.

4) To znači da je do sada prije eventualne privatizacije KAP-a Crna Gora bila skup izvor prirodnih bogatstava odnosno da su ona valorizovana po visokim cijenama i sada će doći do njihovog raubovanja po niskim cijenama? Da li je baš tako? Cijenu uvijek određuje tržište. I ukoliko su ta naša prirodna bogatstva više tražena- a to je pretpostavka kada privatizujemo i otvaramo ekonomiju cijena može samo rasti... Ne zaboravite da je ovo isto sunce koje nas danas grije obasjavalo i Crnojeviće, Petroviće, Mandušuču i sva ta naša prirodna bogatstva.

Samo po sebi se ništa ne dešava niti mjenja. Bogatstvo koje se ne koristi i ne može imati visoku cijenu! Zato se u tržišnim uslovima ne treba plašiti da će se prirodno bogatstvo bagatelno koristiti. Ta opasnost postoji kada država određuje cijenu po kojoj se koristi prirodno bogatstvo. I kada se zarad socijalnog mira to bogatstvo zaista raubuje.

5) Mi imamo dosta zabluda o ruskoj tranziciji! prije svega, tako velika zemlja se dogovorno rastočila, a mi smo ratovali a i sada još pregovaramo oko svog statusa sa Srbijom. I sada, mi koju smo u tranziciju ušli sa puškom držimo lekcije Rusima i njihovoj tranziciji... Jedna tako velika zemlja je brzometno završila svoju tranziciju a mi se ovdje natežemo više od decenije. Kao rezultat te tranzicije danas je Rusija ponovo na svjetskoj političkoj sceni, a u ekonomiji imaju stope rasta veće od većine zemalja u tranziciji. Svakako, to novo rađanje je bilo sa mnogo bolova, jecaja, kuknjave,... Izgleda da bi u Crnoj Gori htjeli da se sve novo rodi bez bola!... Traži se porođaj bez bola! Što se nas muškaraca tiče možda i mislimo da je to moguće... Ipak treba pitati naše majke, supruge, sestre.

A što se tiče vladavine prava ako je nema, ne vidim da su Rusi opasniji od ostalih stranaca i od domćaih biznismena. Nije problem da li su tu Rusi, Japanci, AMerikanci, Piperi ili Kući, već da li imate institucije koje štite pravila igre i koje štite svojinska prava.

I još jedna napomena: Na globalnom tržištu ne može se crtati ko će biti vlasik kapitala, koje će nacije, vjera, rasa kupiti akcije preduzeća iz Crne Gore. Sada su tu npr. Rusi, možda će to oni sutra prodati Arapima,... Ko zna? Tržište ne ispunjava želje kontrolora, mitologa i "dobrotvora naroda", već onima koji su u svom poslu najefikasniji i najbolji, i kažnjava one koji to nisu!

6) Svakome će biti bolje tek onda kada se svako okrene svom poslu i postane specijalista za svoj posao. Ne postoje volšebne Vlade koje mogu same po sebi da rade moj posao. A meni se čini da većina ljudi u Crnoj Gori tako misli. A što je još najgore tako misle mnogi u Vladi i našoj političkoj i kvazi-političkoj javnosti... Prosto je nevjerovatno koliko ljudi iz tih struktura želi da me sačuva od samoga sebe. Da mi kaže što treba da radim jer to oni bolje znaju od mene. I tako se stvara posebna profesija čiji je opis: Sačuvajmo građane od njih samih!

Kao da su građani maloumni, pojedinci neznaveni, da ne znaju što je njihov interes. Tako moraju da postoje dobrotvori koji će im to pokazati! Ne zaboravimo da su najveći diktatori u istoriji počeli kao dobrotvori i zaštitnici širokih narodnih slojeva. Ovo je konetektst u kojem treba posmatrati ovo pitanje. Jedan od zadataka Vlade jeste jeste da se postigne makrkoekonomksa stabilnost, i to je u Crnoj Gori u određenoj mjeri postignuto. I to se mora priznati kao veliki rezultat ove Vlade. Istinba, pitanje je na kojem nivou javnih rashoda je to postignuto. Makroekonomska stabilnost je sredstvo da se stvori povoljniji ambijent za biznis. Makroekonomska stabilnost ne znači da su svi problemi riješeni, već da je stvorena pretpostavka da efikasnije radimo svoj biznis, da ulazimo u nove biznise, da realizujemo nove biznis ideje,... U tom dijelu ja smatram da se nivo rashoda na kome se postiže makroekonomska stabilnost vremenom mora smanjivati, te da se mnoge biznis barijere vremenom moraju otkloniti. Istina to nije samo posao Vlade kao što se najčešće misli, već sve više sudstva i Parlamenta.

7) Naša ograničenja su ljudi! Nedostatak profesionalaca! Nedovoljno ljudi koji se bave biznisom! Malo se radi sa mladim ljudima! Prosto ljudi se ponašaju da kažu: Ovi mladi su super! Sami po sebi postaće eksperti! To je pogrešno! Crna Gora je puna talenata! Ali nem atrenera: menadžera, bankara, profesora, koji prihvataju i usmjeravaju te mlade ljude! Isto kao

i u sportu! Bez dobrog mentora teško se nešto postiže u nauci. Ista logika važi i za druge oblasti, uključujući i biznis. Ja sam dugo u tom poslu. Prije 12 godina sam pokrenuo postdiplomske studije "Preduzetnička ekonomije", uz jednu metodologiju koja je specifična i međunarodno priznata. Npr. na poznatom Američkom univerzitetu: George Manson University naše postdiplomske studije se priznaju na nivou blizu 30% doktorskih studija na tom fakultetu koje traju četiri godine. Inače na Zapadu smo poznati kao jedan od najpriznatijih centara liberalne ekonomije u Istočnoj Evropi, i sve više je u literaturi upotreba sintagme: Crnogorska ekonomska škola!

Za nas je veoma važno da već u ovoj generaciji imamo dvoje studenata iz Beograda, a za sledeću generaciju kandidata iz Zagreba, Zadra, Sarajeva i Prištine. Kvalitet se uvijek prepoznaje na tržištu.

Imajući u vidu kvalitet i misiju ovih studija, kao i činjenicu da ovdje dolaze najpoznatiji profesori iz svijeta, mi smo poslali poziv i predsjedniku SAD Geogre Bushu, da održi predavanje na postdiplomskih studijama. Mi smo imali reference da ga pozovemo, a da li će doći... Vidjećemo. Ako ga ne pozovemo sigurno neće doći.

Bili smo u Dubrovniku na jednodnevnom izletu! Oko 130 ljudi u tri autobusa. 90% ih je bilo prvi put u Dubrovniku, ili su kao djeca bilisa raditeljima. U Konavoskim dvorima, koji su bili otvoreni i rezervisani samo za nas smo imali tradicionalno druženje postdiplomaca. Ostali smo do iza ponoći. Sve je proteklo u najboljem redu, bez ijednog incidenta. Išli smo sa motom: Razvijajmo prijateljstvo! Mislim da smo stekli dosta prijatelja i u Dubrovniku i u Konavoskim dvorima.

8) Puno mladih iz Crne Gore je u inostranstvu. Kako ih vezati za Crnu Goru? Nije neophodno, po mom mišljenju, da se vraćaju u Crnu Goru i teško će se vratiti! Pitanje je: Kako da ih uključimo kao dio našeg biznisa? To su ljudi sa informacijama, vezama, znanjem,... Na strani je čovjek još veći patriota... Otvorimo našu misao i našu ekonomiju pa će svi ti ljudi biti u Crnoj Gori, ma gdje da su u svijetu! Internet je čudo neviđeno za biznis i komunikaciju. Meni neki moji studenti, sada poslovni ljudi, više pomažu iz Londona, Pariza, Vašingtona, nego da su ovdje. Upravo to je razlog da mi se javlja veliki broj mladih ljudi koje lično i ne poznajem koji nude pomoć, traže savjete, preporuke, koji podržavaju našu liberalnu ekonomsku misao,... Zaista želim da naše postdiplomske studije budu jezgro za okupljanje svih mladih ljudi koji studiraju i rade izvan Crne Gore. Neka pogledaju naš sajt: www.psee.edu.cg.yu.

9) Što se tiče privatnog fakulteta, o tome dugo razmišljam! Moje ja dilema da li je moguće realizovati neke ideje koje imam i koje se oslanjaju na ideje koje sam razvijao sa mojim saradnicima na Ekonomskom fakultetu u Podgorici i koje bi rezultiralo jednim ne tako standardnim obrazovanjem. Generalno, sadašnji Evropski univerzitet po mom mišljenju, suviše pripitomljava studente, suviše u njima ubija to što zovem mentalno buntovništvo! Ako mladog čovjeka želite da odmah ubacite u šemu inercije, da buba i uči napamet, ubili ste u njemu njegovu kreaciju i razmišljanje! Poslali ste ga u penziju u njegovoj 25-toj godini. To je katastrofa za jedno društvo... Samo su te mlade glave naša prednost i naš resurs! Kao vid otpora ovakvom pristupu obrazovanju imate npr. na stadionu navijača koji se organizuju kao "Varvari", "Grobari", "Delije", "Gusari", "Blue Boys"... To je reakcija sjevera i juga na pozorišno gledanje utakmica sa zapadne tribine... Upravo to mi je i dilema! Da li imam snage i ljudi koji mogu tu ideju da realizuju. Mene osnivanje privatnog fakulteta kao biznis uopšte ne interesuje. Isto tako, ova ideja bi imala smisla ako bi makar 50% studenata u perspektivi

bilo izvan Crne Gore... Vidjećemo!!! Istina, u samoj porodici imam tri potencijalna mlada profesora!

10) EU! Ne bih otvarao ovu temu! U Crnoj Gori se na ovu temu gleda dosta ideološki. Sve mi ovo nekako liči kao na nekadašnje pristupanje SEV-u (Savezu ekonomske pomoći). Ovo nije ideološko pitanje! To je pitanje naše budućnosti, budućnosti Crne Gore makar u ovom vijeku! Za mene je najvažnije da Crna Gora uđe u EU kao samostalna država. U protivnom,... ne znam kojem će regionu pripadati! Sam ulazak u EU, iako težak, je najlakši dio posla. Skoro se može reći da je to mastiljarski posao. Tu nema pregovora kao što sada mnogi ističu. To je proces u kome nam oblače posebno odijelo, posebnu košulju, kravatu, cipele,... Svakako to se zovu zakoni, institucije, pravila,... Da bi ušli u to društvo mora da se pristojno obučete. Ali problem nastaje kada postanete član. Nije Vam dovoljno da imate odijelo! Tek tada počinju pravi pregovori, borba da budete neto dobitnik, a ne neto gubitnik, počinje snalaženje u novoj situaciji. Kako koristiti strukturne fondove? Kako koristiti fondove poljoprivrede? Kako koristiti sredstva namjenjena istraživanjima? Kako izdržati smanjenje budžetskih prihoda, npr. po osnovu PDV-a? Znači, nailazi jedna nova generacija problema i tek tada će doći do izražaja političke razlike u pogledu strategije našeg ponašanja u EU. To će tražiti na stotine mladih ljudi koji govore više jezika i poznaju metodologiju funkcionisanja EU. Ti ljudi treba da budu iz svih minstarstava, iz svih djelova društva, i iz biznisa. Mišljenje da jedno ministarstvo može to da obavlja je pogrešno.

Znači, kad postanemo član EU moramo da imamo jasan sopstveni interes i da se za taj interes borimo! Ako budemo u okviru državne zajednice, baš me interesuje kako će se provoditi zajednički interes vezan recimo za poljoprivredu i strukturne fondove, ako znamo da se strukture Srbije i Crne Gore toliko razlikuju. Kada je u pitanju Evropske unije, nije u pitanju da li u EU ulazimo brže ili sporije sa Srbijom, već da li ćemo kroz jedinstvenu državu, članicu EU bolje ili lošije zaštititi svoje interese... Isto tako, treba razmišljati vizionarski jer ništa nije vječno pa ni EU. Nije to bilo ni Persijsko carstvo, ni Rimsko carstvo, ni Sovjetski savez,... Zamislite da je neko rekao 50-tih godina da će se SEV raspasti. I u tim trenucima iskušenja valja biti samostalan. Pa zar nas tome ne uči i iskustvo iz naše skorašnje istorije?